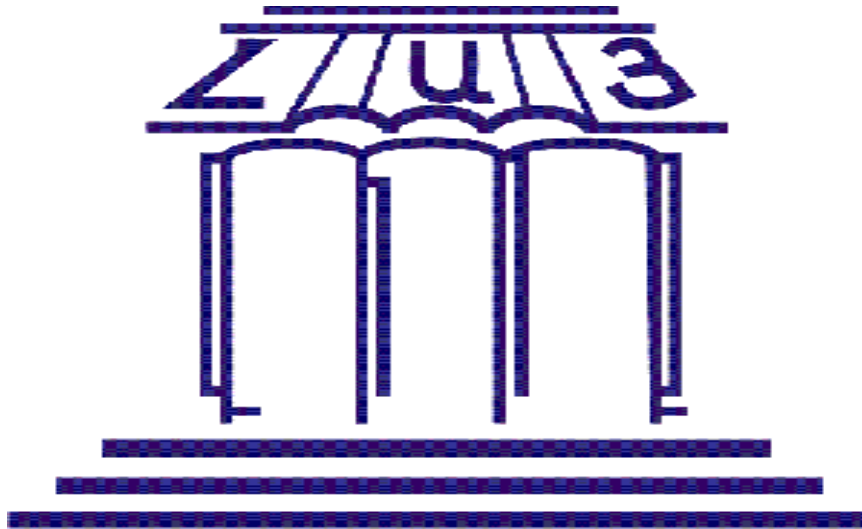

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

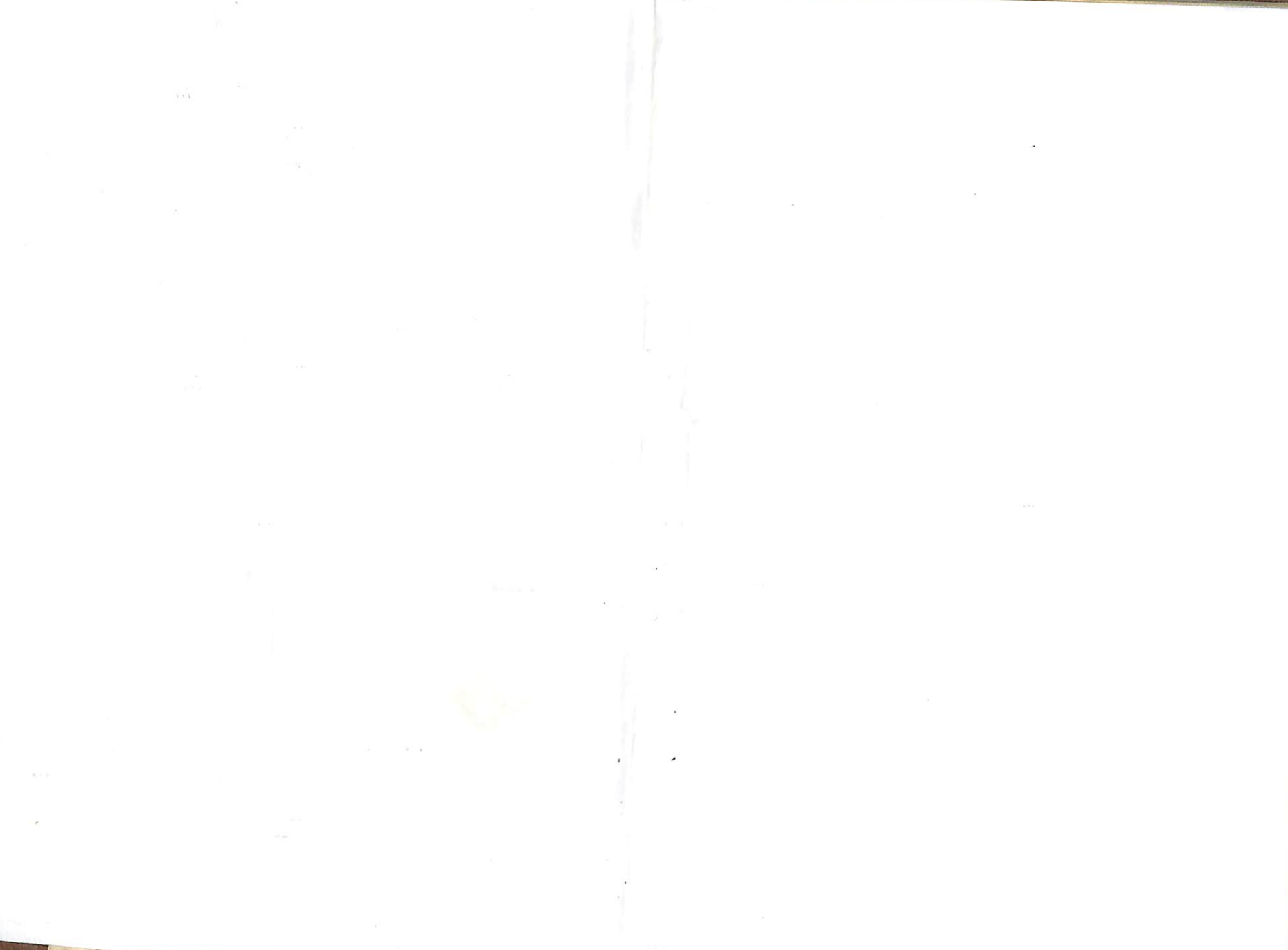
You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

891.99

p-12

12
01 JAN 2009
06 DEC 2011

ԽԱՀԱՏՈՒՐ ԲԱԲԱՅԵԱՆ.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.ՌԱԶԻՆ ՀԱՏՈՐ.

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան „ՀԵՐՄԷՍ“, Միխայելևան փող., 81.
1904

26 FEB 2013

22749

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն.

Ահա եկաւ գարունը,
Նորից շնչեց ողջ աշխարհ.
Թափեց աչքից իր քունը
Բնութիւնը քնայար:

Սառ ձիւները հալվեցին,
Եկաւ սիրուն ծիծեռնակ.
Կանաչ գորգով ծածկվեցին
Սար, ձոր, անտառ և ծմակ:

Ծառ ու ծաղիկ կանաչով
Զարդարվեցին շուրջ բոլոր.
Առունները խոխոջով
Երգ հնչեցին մեղմուր:

Եւ բնութիւնն ամեն տեղ,
Կապանքներից ազատված,
Դարձաւ մի դրախտ փառահեղ,
Փարթամ ու ճոխ զարդարված:

Дозволено цензурою 21 июня 1904 г. Тифлисъ.

4193-82

Սոխակն ուրախ ու զուարթ
 Հնչեց քնքոյշ դայլայլիկ,
 Եւ երգելով սիրած վարդ՝
 Զգաց իրան երջանիկ:

Տիրեց անվերջ խնդութիւն
 Դալարագեղ դաշտերում,
 Եւ անուշիկ ճուղիւն՝
 Կանաչաւէտ մարգերում:

Զարթնեց սէրը նոր թափով
 Մարդկանց թմրած սրտերում,
 Եռաց կեանքը եռանդով
 Խորաթափանց նեարդերում:

Մ Ա Ն Կ Ո Ի Թ Ի Ի Ն.

Աշխ, անուշիկ իմ մանկութիւն,
 Ո՞րքան քաղցր է քո անուն.
 Կորաւ անդարձ քո քաղցրութիւն
 Եւ իմ անմեղ, անհոգ քուն:

Քանի դեռ նկնդ մարդկանց խաղեր
 Ձէի տեսել ես կեանքում,
 Ժպտում էին ինձ վառ աստղեր
 Զինջ կապուտակ երկնքում:

Մշտադալար ճոխ բնութիւն
 Ինձ շոյում էր իր գրկում,
 Բուրում էին անուշութիւն
 Շուշան, մեխակ և բլբուլ:

Սակայն երբ ես ճաշակեցի
 Համը կեանքի դառնութեան,
 Այն ժամանակ ես քամեցի
 Բաժակն անվերջ հեծութեան:

Աւանդ, անցան մանուկ օրեր
 Այնպէս արագ ու վռազ,
 Որ անցեալի ուրախ ժամեր
 Ինձ թւում են մի երազ:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՑ ՀԵՌԱՆԱԼԻՍ.

Արդէն ծածկվեց հայրենիքս
Հորիզոնի յետևում,
Որտեղ թողի սիրելիքս
Մտածմունքի խոր ծովում:

Նրան, որին պատահել է
Հայրենիքից բաժանվել,
Յայտնի է, թէ որքան ծանր է
Սուրբ վայրերից անջատվել:

Դառն է ժամը, երբ պիտ' թողնես
Օրօրանը պապերիդ,
Որպէս նաև այն վայրկեանը,
Երբ էլ չը կայ սիրելիդ:

Հեռու, հեռու հայրենիքից
Թռչել էի ես ուզում
Եւ անողոր, չար տանջանքից
Ազատութիւն երազում:

Այնտեղ, հեռու, պանդուխտ երկրում,
Ես շատերից մոռացված՝
Անդորրութիւն էի փնտրում,
Իմ վշտերից հալածված:

Սակայն, աւանդ, ուր էլ գնանք,
Ձեռք ազատվի տանջանքից,
Քանի կեանքը բաղկացած է
Վշտի անվերջ հիւսվածքից:

ՀՄԿԱՅ ԾԱՌԸ.

Հսկայ կանաչ ծառ էր կանգնած
Ծովի ափում՝ լեռան դիմաց...
Անթիւ, անվերջ փոթորիկներ
Եւ կատաղի, դաժան հողմեր
Եկան, անցան նրա գլխով՝
Միշտ, շարունակ հարված տալով:

Ծառի մօտով անցան նաւեր
Եւ նաւերով լողող բեռներ...
Անգուլթ, անխիղճ ուղեորներ
Կտրատեցին նրա ճիւղեր,—
Ճղնակոտոր արին նրան
Եւ ճիւղերը հեռու տարան:

Թարմ ոստերը խոցոտեցին,—
Ծնող մօրից բաժանեցին...
Նախկին հսկան խոր սուգ մտած
Եւ վեհ տեսքից տգեղացած՝
Կանգնած է լուռ ծովեզերքին,
Աւանդ տալով անցեալ փառքին...

Գ Ե Տ Ի Ա Փ Ի Ն.

Մշտախոխով անուշ ձայնով
Կարկաջահոս գետն էր հոսում,
Նրա մէջից, միշտ խայտալով՝
Բնութիւնն էր անվերջ խօսում:

Գետի ափին կանգնած էին
Շարքով տնկած խիտ ուռիներ.
Նրանք, կարծես, յոգնած էին՝
Գլուխները շատ տարիներ:

Գլուխները լուռ խոնարհած՝
Լալիս էին ջրի վրայ,
Որ տանում էր նրանց թափած
Արցունքները միշտ անխնայ:

Ծեր արտասովոր ուռիները
Ողբում էին գետեզերքում,
Իսկ անտառներ ալիքները
Լողում էին նրանց զրկում:

Գետի այն կողմ կար մի անտառ
Բարձրահասակ սօսիների,
Ուր լավում էր և մերթ կայտառ
Սօսաւիւնը տերեւների:

Երբ թափում էր փայլը վերջին
Ոսկէ արփին երկնաբնակ,
Թռչունները նրանց մէջին
Երգում էին քաղցրանուագ:

Ալիքները, ձայնակցելով
Թռչուններին միշտ ներդաշնակ,
Վազում էին՝ մեղմ հնչելով
Վերջալուսի սիրուն դաշնակ:

Գետի ափին վաղուց ընկած
Կար մի մռայլ քարաժայռիկ,
Ուր այդ ժամին էս, վշտացած՝
Սիրում էի նստել լռիկ:

ՄԵԾ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ԿԵԱՆՔԸ.

Ամեն անգամ, երբ կարդում ես
Անցրած կեանքը մեծ մարդկանց,
Միշտ մտատանջ մտածում ես.
«Կը նմանվե՞ս դու նրանց»:

Թռչում, սլանում ես մտքով
Դէպի նրանց հայրենիք,
Ուզում ես բանալ անվրդով
Նրանց կեանքի վեհ գաղտնիք:

Բայց անկարող գէթ հասնելու
Ոլիմպիական բարձրութեան՝
Ստիպված ես խոնարհվելու
Նրանց անմահ վեհութեան:

ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԴՊՐՈՅԻՑ ԴՈՒՐՄ ԳԱԼՈՒՅ ՅԵՏՈՅ.

Մի տարի առաջ ես բանտումն էի...
Փակված չորս կողմից նրա լայն բակում,
եւ ազատութիւնն փափագում էի,
Ինչպէս մի թռչնիկ՝ փակված վանդակում:

Սակայն ես հիմա այնտեղ չեմ լինում...
Արդէն ընտրեցի անեղ կուռի դաշտ.
Կեանքի ծովի մէջ իմ նաւն եմ վաւում՝
Մրբիկների հետ կուռիւն անհաշտ:

Երբ մտածում եմ անցեալի վրայ՝
Կեանքիս դէպքերը զարթնում են նորից.
Տարված, մոլորված մաքով անխնայ՝
Կաշկանդվում եմ ես մի ծանր բեռից:

Իմ յիշողութեան ծալքերի մէջին
Անցեալ դէպքերն են ննջում խոր քնով,
Մինչև մի առիթ, կամ դէպքը վերջին՝
Կրկին զարթնելու բնական կարգով:

Յիշատակները դառն անցեալի
Անսահման կերպով միտքս են յուզում.
Զգում եմ ես ինձ տխուր, վշտալի,—
Նորից եմ նրանց մոռանալ ուզում:

1895 թ. 30-ն ապրիլի.

Ս. ԳԷՈՐԳԻ ՎԱՆՔՈՒՄ.

Ո՛վ նուիրական, դժւ սրբատեղի,—
Անթիւ անցքերի կենդանի վկայ,
Յուզում ես մարդկանց արցունքը աղի,
Երբ լուռ նայում են նրանք քո վրայ:

1894 թ. 21-ն ապրիլի.

Մուղնի:

Ա Ն Յ Ա Ծ Օ Ր Ե Ր.

Ժամանակի քօղը պատեց
 Կեանքիս անցած օրերին,
 Անդառնալի և շուտ յանձնեց
 Անցեալ հին-հին դարերին:

Նրանք թէև անհետացան,
 Իսպառ կորան իմ աչքից,
 Բայց իրապէս նրանք չ'անցան
 Յափշտակով դարերից:

Հին դարերի խոր ծալքերում
 Նրանք մի տեղ կը բռնեն
 Եւ կարևոր շատ դէպքերում
 Անբախտ կեանքս կը պատմեն:

ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՁ.

Տխուր սրտով ես թողեցի
 Իմ սիրասուն հայրենիք.
 Օտար աշխարհ ես դիմեցի
 Անտուն, անտէր, անկնիկ:

Սակայն, աւանդ, անգութ բախտը
 Ինձ չը ժպտաց և այստեղ.
 Ե՞րբ էք տեսել, որ անբախտը
 Ուրախանայ գէթ մի տեղ:

Նա մեզ իրան գերել կը տայ
 Իր հրապուրով խաբուսիկ.
 Նա անխիղճ է և խաբեբայ
 Իր ժպտով վաղանցիկ:

Կ Ե Ա Ն Ք Ի Ծ Ո Վ Ը.

Կեանքի մույլ ու սև ծովում
Ես թողլ, անյոյս թևերով
Օրօրվում եմ և տատանվում,
Դանդաղ առաջ լողալով:

Երբ այն օրից ես ծնվեցի,
Ալիքների մէջ մտայ,
Ուրախութիւն որոնեցի,
Բայց կեանքի մէջ չը գտայ:

Կեանքը փշոտ է և տատանկոտ,
Թշուառութեամբ լի ու լի.
Նրա ուղին՝ միշտ քարքարոտ,—
Շատ տանջանքներ նա ունի:

Յ Ո Ի Ձ Վ Ա Ծ Ս Ի Բ Տ Ս.

Ո՛հ, ճշգրտւմ է սիրտս վշտոտ
Հէգ, վշտաբեկ իմ կրծքում.
Էլ չի կարող լինել թունոտ,—
Դուքս թռչել է կամենում...

Հանգստացիր, հվ դու սիրտ իմ,
Թող յուզմունքդ թունալի.
Առանց այն էլ ես բախտ չ'ունիմ,
Անբախտութեամբ կեանքս է լի:

Միթէ դու չես կարող տանել
Տառապանքի ծանր խաչ,
Եւ այդպէս շօտ կ'ուզես ընկճվել
Դաժան խաչի դու առաջ...

Բայց դու կեանքի ծանր ժամին
Արիաբար համբերիր.
Սպասելով արշալոյսին՝
Յոյսդ կեանքից մի կտրիր:

Ա Յ Գ Ո Ի Մ Է Ջ.

Նստած էի գեղեցկանիստ
 Եւ ծաղկաւէտ այգու մէջ.
 Կենտրոնացած իմ մէջ հանգիստ,
 Խորհում էի ես անվերջ:

Մշտախոխով գետն էր հոսում
 Սովորական իր շաւղով
 Եւ քաղցրաձայն օրօր ասում,
 Իմ խոհերը տանելով:

«Շատ մի տխրիր, ո՛վ անցաւոր», —
 Կարծես, մի ձայն ինձ ասաց.
 «Մի՞թէ մեզ մօտ հէզ սգաւոր
 Պէտք է լինի միշտ նստած»:

Ի Մ Ք Ն Ա Ր Ի Ն.

Հնչիր տխուր և մեղմագին,
 Ո՛վ դու քնար իմ անգին.
 Ո՛յժ տուր լռած նուրբ լարերիդ,
 Քաղցրահնչիւն թելերիդ:

Եղիր կցորդ դու երգերիս
 Եւ մասնակից՝ վշտերիս.
 Իմ վշտերը մեծ ծով դարձած՝
 Դուրս պիտ' ժայթքեն դառնացած:

Դէհ, մի լուր, հնչիր գողտրիկ,
 Ո՛վ դու քնար իմ քաղցրիկ.
 Շունչ տուր քնած քո լարերին
 Եւ ձայն՝ լռած երգերին:

ԱՄՊԱՄԱԾ ԵՐԿԻՆՔ.

Երկինքն է ամպած,
Գիշերը՝ մթին.
Թախծով է պատած
Պօէտի հոգին:

Սև քօղ է ծածկել
Համայն բնութիւն,
Եւ իսպառ կորել
Ծիծաղ, խնդութիւն:

Յուզված է սաստիկ
Սիրտը պօէտի,
Չը կայ գեղեցիկ
Ժպիտը դէմքի:

Ա Ղ Բ Ի Ի Ր Ի Մ Օ Տ.

Ես լուռ նստած աղբիւրի մօտ՝
Նայում էի պարզ ջրին.
Վճիտ ջուրը ակից քարոտ
Խփվում էր լեռ ափերին:

Մշտախոխով անուշ ձայնով
Նա հոսում էր դէպի ցած.
Ալիքները միշտ խայտալով
Վազում էին պար բռնած:

Ես մտախոհ լսում էի
Անուշ խոխով աղբիւրի
Եւ նրա մէջ փնտրում էի
Լոկ սփոփանք վշտերի:

Եւ մինչդեռ ես նայում էի
Ալիքների այդ պարին,
Սիրտս ներսից, զգում էի,
Վիշտն էր պատմում աղբիւրին:

Չ'անցաւ մէկ ժամ, ես վեր կացայ
Դէպ' օթեան գնալու.
Վշտի բեռից թեթևացայ,
Կարծես, էլ չեմ տխրելու:

ՍԻՐԱՀԱՐԻ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԻՑ.

Կեանքիս մէջը ես մի օրիորդ սիրեցի,
Որին ազատ սէրս յայտնել ուզեցի.
Բայց նա անգուլթ վերաբերվեց իմ սէրին,
Որ վատ ազդեց սրտիս քնքոյշ լարերին:

ՕՏԱՐ ՈՒԹԵԱՆ ՄԷՁ.

Հեռացել եմ հայրենիքից
Եւ մոռացվել ամենքից.
Այստեղ տխուր և յուսահատ
Կեանքս է սահում անընդհատ:

Ձը կայ գոնէ մի սիրտ ցաւող
Եւ իմ վշտերն ամոքող.
Լուռ տանջվում եմ սրտիս խորքում,
Գիշեր-ցերեկ մորմոքում:

Ե Ս Չ Ե Մ Ե Ր Գ Ո Ւ Մ.

Ես չեմ երգում... բայց մի կարծէք,
 Որ ես չար եմ իսկապէս.
 Իմ վշտերը, լնւ իմացէք,
 Շատ անհուն են և պէս-պէս:

Ի՞նչպէս երգել, երբ օձ վշտից
 Վէրք է բացվել իմ սրտում,
 Եւ այդ վէրքի պատռվածքից
 Իմ արիւնն է միշտ ցայտում:

Վ Շ Տ Ի Ս Թ Ո Յ Ն Ը.

Էլ չի կարող սիրտս տանել
 Դառը կեանքի այս անհուն վիշտ,
 Այլ ուզում է նրան վանել
 Իր խորշերից հեռու ընդ միշտ:
 Եթէ երգեմ այդ միջոցին,
 Որ գէթ երգով հանգստանամ,
 Կամ թէ դիմեմ անմիտ լացին,
 Որ գէթ լացով թեթևանամ.—
 Երգ ու լացս կը լինեն թունոտ
 Եւ լսողը կը վշտանայ.
 Վշտոտ սրտի երգն է մաղձոտ,
 Որին քարն էլ չի դիմանայ:

ՈՒՍՈՒՑԻՉ.

Նահատակի խաչը ուսին
 Եւ ողջ կեանքը--վիշտ, տառապանք,
 Ծառայում է նա իր ազգին
 Ու վայելում անհուն զրկանք:

Նա գործում է անակնկալ,
 Հանուր շահին անձնանուէր,
 Եւ մարմնացնում ձգտում, իդէալ՝
 Տարածելով լոյս կենսաբեր:

Նա տանում է մեզ դէպի լոյս,
 Ճշմարտութիւն միշտ սերմանում,
 Վարձատրութեան կողմից անյոյս՝
 Ազնւութիւն սովորեցնում:

Իրօք նրան պէտք է սիրել,
 Իբրեւ ուսման անխոնջ մշակ,
 Որ միշտ գիտէ անշէջ պահել
 Աստուածային շնորհի կրակ:

ՄԵՌԱԾ ԿԵԱՆՔ.

Որտեղ մարդիկ մանրանում են,
 Շրջան չը կայ մեզ համար,
 Այնտեղ ծնւում և մեռնում են
 Մեր վեհ մտքերն անհամար:

Որտեղ չը կայ եռանդ, աւիւն,
 Կեանքն է մեռած և դժգոյն,
 Այնտեղ մարդն է միշտ սառնարիւն,
 Սաստիկ տմարդ և անգոյն:

Որտեղ չը կայ կենդանութիւն
 Շրջապատող կեանքի մէջ,
 Այնտեղ անշարժ մեռելութիւն
 Պէտք է տիրի միշտ, անվերջ:

(Էլ մի՛ վնասիր մեռած կեանքում
 Վեհ իդէալներ մարդկային,
 Ինչպէս խաւար, մութ երկնքում՝
 Վառ լապտերներ երկնային:)

ՀՈՂԱՆԻԹԻՍ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ.

Բազմաոճի ժողովրդի վամպիրի նման
Ծծում է արևն իմ կենդանութեան.
Հիւծվում է շէնքը ողջ հողանիւթիս,
Գերեզման տանում թշուառ անբախտիս:

«Ինչո՞ւ ես հիւծվում, հողային դանդա՞ծ,—
Տիեզերքի չքնաղ, հրաշալի շինված.
Հիւլէ ես եղել և դարձնա՞մ նորից
Բաժանվել կ'ուզեմ իմ թշուառ մարմնից»:

«Հիւլէ էիր դու, հիւլէ էլ դարձիր,
Անգութ մարդկանցից հեռու սրացիր.
Եւ այս աշխարհի էակների մէջ
Պտոյտ կազմիր դու և շրջիր անվերջ»:

Տ Խ ՈՒ Ր Մ Տ Ա Ծ Մ ՈՒ Ն Ք.

Ես է՞լ, որպէս մի նահատակ,
Պէտք է կորչեմ այս աշխարհից.
Ես է՞լ միթէ անյիշատակ
Պէտք է մնամ լաւ գործերից:

Հապա ինչո՞ւ կուտակվում եմ
Իմ մտքի մէջ վեհ իդէալներ,
Եւ շարունակ բորբոքվում եմ
Ապագայի քաղցրիկ յոյսեր:

Հապա ինչո՞ւ ես շարունակ
Պէտք է կրեմ վիշտ, տառապանք,
Եթէ իրօք անփառունակ
Պիտ' ժառանգեմ անհետք մի կեանք:

Թէ պիտ' գնան, կորչեն իզուր
Այդ բոլորը իսպառ անհետ,
Սակայն երբէք չի կորչի դուր
Շատ մտքերից անունս գէթ:

Հ Ի Ն Տ Ա Ր Ի.

Տարաւ իր հետ անդառնալի
Մեր յոյսերը ոսկեզօծ,
Սակայն մեր միտքն անդրդվելի
Պէտք է կազմի նոր ամրոց:

Ն Ո Ր Տ Ա Ր Ի.

Անկանգ ժամանակ, դու, անիւ շարժուն,
Անսայթաք կերպով շրջան կազմեցիր
Եւ դէպի խորին անսահմանութիւն
Մի տարի ևս դու գլորեցիր:

Ձը կայ հին տարին. նա կորաւ անդարձ.
Նրա տեղ հիմա նորն է մեր առաջ.
Էլ չը կայ հին կրկին վերադարձ,
Արդէն արձակեց նա վերջին հառաչ:

Քանի՜ թանկագին ժամեր մեր կեանքից,
Խլեց, անջատեց և տարաւ իր հետ.
Եւ քանի՜ ոսկի յոյսեր մեր սրտից
Նա անդարձ խլեց և փշրեց անհետ:

Ո Ի Ն Ա Յ Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն.

Ինչո՞ւ այդպէս անցան իդուր
Րոպէները մեր կեանքի.
Թռան, անցան, բայց արդեօք ուր,
Վայրկեանները այդ ոսկի:

Այն ժամանակ, երբ տեսնում ենք,
Որ մեր կեանքն է անօդուտ,
Մենք ակամայ ցանկանում ենք
Մեր վախճանը մօտալուտ:

ԿՈՒՋԷՒ ԼԻՆԵԼ ՄԻ ՇՐՋԻԿ ՀՈԳԻ.

Ա՛ռզէի լինել մի շրջիկ հոգի,
Թափառել անվերջ քաղաքից քաղաք
Եւ լսել ձայնը արդար բողոքի,
Որպէս օգնութեան կանչող աղաղակ:

Օ՛, այն ժամանակ ես կը յայտնէի
Գաղտնի վշտերը տանջվող մարդկութեան.
Գուցէ այդպէսով ես կը յանձնէի
Տիրող ցաւերը լուրջ բժշկութեան:

Քանի՜ և քանի՜ ողբերգութիւններ
Լուռ կատարվում են կեանքի մէջ ծածուկ,
Որոնց մասին մենք տեղեկութիւններ
Չենք լսում երբէք նոյն իսկ կամացուկ:

Ի Մ Թ Ա Խ Ի Ծ Ը.

Մասյլ է դէմքս, մասյլ՝ իմ հոգին,
 Յուզված է սիրտս վշտերից ու ժգինս.
 Տանջվում եմ անվերջ ծանր մտքերից,—
 Հեռու չեն գնում նրանք ինձանից:

Ի Մ Լ Ա Յ Ը.

Ես լալիս եմ սրտիս խորքից,
 Բայց արտասուներ չի թափվում.
 Հառաչում եմ հոգուս ներսից,
 Բայց ոչ մի ձայն չի լսվում:

ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՀՐԱԺԵՇՏԸ.

Ահա, տալիս եմ ձեզ վերջին բարեւ,
Գուցէ թէ միմեանց չը տեսնենք այլ եւ
Սիրոն սանիկներ, հոգնու հատորներ,
Ձեզնով պիտ' կորցնեմ ինձ սիրող սրտի

Թէև ձեզանից ես հեռանում եմ,
Բայց իմ յիշատակն ես ձեզ թողնում եմ,
Ես սերմանեցի, որքան կարացի,
Ազնիւ, ճշմարիտ սերմեր գեղեցկի:

Այժմ մնում է ձեզ՝ պտղաբերել,
Մէկի փոխարէն հարիւր արտադրել.
Թէ ինձ կը սիրէք, աւանդս պահէք.—
«Ձեր սերմնացանին մտքից չը հանէք»:

Ի Մ Ս Ի Ր Տ Ը.

Ծովը մեծ է, լայն ու խորին,
Ալիքներով կատաղի.
Միշտ խփվելով լուռ ափերին՝
Ձայն է հանում մեռաղի:

Բայց ափերը միշտ լուռ ու մունջ
Հանդիսատես այդ խաղին՝
Ձեն արձակում երբէք տրտունջ
Անմիտ ծովի ծիծաղին:

Այսպէս և իմ լի ծով սիրտը
Մըրկվում է մոլեգին,
Որ չը գիտէ անսիրտ մարդը
Գոռ փոթորիկն այդ ներքին:

Բայց մըրիկը տանջվող սրտի
Սոսկալի է, քան այն մեծ
Փոթորիկը հսկայ ծովի
Վնասներով մեծամեծ:

«Իսկ իմ սրտի նուրը լարերը
Ի՞նչպէս դէմ տան ու կուեն».
Սրտիս քնքոյշ սիւն-պատերը
Գուցէ շուտով պատառվեն...

ԹՈՅԼԻ ՏԱՊԱՆԱԳԻՐԸ.

Ուժեղից յաղթված՝

Մտայ գերեզման.

Այդ էր վիճակված

Ինձ վերջին կայան:

Վ Շ Տ Ի Ս Բ Ե Ռ Ը.

Ես յանձնում եմ իմ վշտերը

Արագ հոսող գետերին,

Որ տանելով վշտիս բեռը՝

Խփեն ժայռոտ ափերին:

Եթէ նրանք չը վերցնեն,

Ես կը յանձնեմ ծովերին,

Որ կատաղած տանեն, բերեն,

Խփեն իրանց ափերին:

Թէ նրանք էլ չը վերցնեն,

Ես կը յանձնեմ լեռներին,

Որոնք նրանց լուռ կը յանձնեն

Իրանց ընկեր ամպերին:

Իսկ ամպերը երկնասուրյ

Նրանց հեռու կը տանեն.

Ես այդ բեռից թեթևացած՝

Նորից կեանքը կը սիրեմ:

Յ Ո Յ Ս.

Կ'անցնի մեր օրը, ինչպէս էլ լինի,
Թէ ուրախութեամբ և թէ թոյնով լի.
Ուստի չը պէտք է մենք լինենք անյոյս,
Այլ միշտ իրարու պէտք է տանք խրախոյս:

Յոյսն է, որ մարդուն շունչ, կեանք է տալիս,
Մարդն առանց նրան սգում է, լալիս.
Նա է իսկապէս մարդկանց ապրեցնում
Եւ մազնիսաբար հեռուն ձգտեցնում:

Գնահատեցէք մարդկանց յոյսերը,—
Նրանց հէգ կեանքի ամուր սիւները.
Դատապարտութեան արժանի է նա,
Յուսահատութեան ով տեղիք կը տայ:

ԵՍ ՀԵՌԱՅԱՅ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՑ.

Ես հեռացայ հայրենիքից
Իդէալներով տոգորված՝
Իրագործման ծանր մտքից
Իսպառ սաստիկ մոլորված:
Թէպէտ ես էլ կարող էի
Մնալ այնտեղ և դործել,
Ոգևորված սկսէի
Ազատօրէն մտածել.
Բայց ես, աւանդ, չէի կարող,
Զգտումներիս հակառակ՝
Մնալ ճահճում, լինել վատնող
Վսեմ ձիրքը երկնառաք:

ԱՆ Հ ԱՆ Գ Ի Ս Տ Հ Ո Գ Ի.

Ինչո՞ւ, բնութիւն, անհանգիստ հոգի գրեցիր իմ միջոցութիւններէ և յիմարութեան այս անվերջ շար-
Որ այսպէս, ես միշտ դժգոհ իմ կեանքից՝ տառա-
պեմ անվերջ տանջված հոգուն գէթ մի հանգիստ տեղ,—մի
Սիրտս չէ սիրում դադարել մի տեղ և հանգստանալ,
Այլ միշտ ուզում է թռչել, հեռաւոր վայրեր սլանալ Որտեղ և լինէր իմ այս տանջանքին մի գեղ ու
Մահուն բաղձանքով գնում եմ ես իմ փափագած մի
տեղ այց երբ կը հանգչի վշտահար հոգիս ճրագի նման
Սակայն փախչում եմ շուտով այնտեղից գէպի ու եւ իմ հողեղէն մաշվող զանգվածը կ'իջնի գերեզման,
Այսպէս անհանգիստ և աստանդական թափառու ընտանեացիս իմ տանջվող
Որ ես մոռանամ բնատուր պարգև իմ այս ծանր
վիշտ

Բնութեան փարթամ և ազատ գրկում կամ հալածա-
կան...
Կարծես, թէ միշտ ինձ հալածում է մի անքուն ուր-
ուսական

Չ'ունեմ ոչ մի տեղ գիշեր ու ցերեկ հանգիստ և դա-
դար,
Այսպէս շարունակ տանջվում եմ անվերջ, տանջվում
անդադար:

Ես դեռ չը գտայ և ոչ մի անգամ իմ անմիտ կեան-
քում,—
Որ այսպէս, ես միշտ դժգոհ իմ կեանքից՝ տառա-
պեմ անվերջ տանջված հոգուն գէթ մի հանգիստ տեղ,—մի
Սիրտս չէ սիրում դադարել մի տեղ և հանգստանալ,
Այլ միշտ ուզում է թռչել, հեռաւոր վայրեր սլանալ Որտեղ և լինէր իմ այս տանջանքին մի գեղ ու
Մահուն բաղձանքով գնում եմ ես իմ փափագած մի
տեղ այց երբ կը հանգչի վշտահար հոգիս ճրագի նման
Սակայն փախչում եմ շուտով այնտեղից գէպի ու եւ իմ հողեղէն մաշվող զանգվածը կ'իջնի գերեզման,
Այսպէս անհանգիստ և աստանդական թափառու ընտանեացիս իմ տանջվող
Որ ես մոռանամ բնատուր պարգև իմ այս ծանր
վիշտ

Խ Ե Լ Ա Գ Ա Ր Ի Ն.

Երբ հոգեկան վիշտն անարկու
Կեանքիդ ծառն է սղոցում,
Քեզ ծաղրում է մի խաղարկու
Աղմկաշատ փողոցում:

Բայց անտարբեր շարունակիր
Քայլամուրր քո ուղին.
Սրտիդ մէջը պարունակիր
Արհամարհանք ծաղրողին:

Եթէ այսօր ուրիշներին
Նա ծաղրում է անդադար,
Կեանքի վերջին բոպէներին
Ծաղր կ'ուտի նա արդար...

ԿԵԱՆՔԻ ՎԵՐՋԱՆՈՅՄԱՆ.

Արեկողում, մարած դէմքով,
Նստած էր հէգ ծերունին.
Ափսոսում էր, տարված մտքով,
Կեանքի կայտառ օրերին:

«Տերողորմեան» մերթ ձգելով,
Անցած կեանքն էր նա հաշում,
Եւ մերթ մահը միտ բերելով՝
Նա տխրում էր ու մաշվում:

Լրած կեանքի վերջալուսին՝
Մարող կեանքն է առկայծում.
Այդպէս նաև լրած լուսին
Փայլն է բարձրից վէր ածում:

ԲԱՆՏԻ ՀԱԼԱԾԱՆՔԸ.

Բախտից երկար հալածվեցի՝
 Երկրից երկիր թափառելով.
 Անհուն տանջանք ես կրեցի՝
 Որոնաձս չը գտնելով:

(Նուէր օրհարդ Ա.-ին):

Թէ անցաւոր կեանքի բեմից
 Կեանքդ ու հոգիդ կը թռչեն,
 Մի գերեզման մարմարինից
 Արցունքներս կը թրջեն:

ՄԵՌԱԾ ԸՆԿԵՐԻՍ ԴԱԳԱՂԻ ԱՌԱՋ.

Ահա իմ առաջ մի անշուք դադադ.
Բայց հիվ է ննջում նրա մէջ, աւանդ.—
Դաժան օրերի ընկեր թանկագին,
Երբ ես սիրավառ, չ'ունէի դեռ կին,
Չար բախտիցս էի անվերջ գանգատվում
Եւ սիրոյ համար գաղտնի արտասովում,
Նա, որպէս մի լոյս իմ մոայլ կեանքում,
Կամ փայլուն մի աստղ կապոյտ երկնքում,
Սփոփում էր ինձ միշտ իւր այցերով
Եւ սիրտս լցնում քաղցր յոյսերով:

Երբ ես շատերից իսպառ մոռացված
Եւ անգութ բախտից սաստիկ հալածված,
Իմ ծնունդն էի անվերջ անիծում
Եւ այս աշխարհի վրայ մտածում,
Ողբում իմ անգին, բեկված իդէալներ,
Ինչպէս խորտակված նաւի բեկորներ,
Նա, որպէս ընկեր, աղնիւ, մտերիմ,
Դժբախտ դէպքերում միշտ հաւատարիմ,
Ինձ յոյս էր տալիս՝ չ'ընկճվել կեանքում,—
Լինել անվեհեր գոյութեան կուռում:

«Ինչհիւ քո կեանքը դու չես ավարտում»,—
Խրատում էր ինձ և յաճախ ասում.
«Չը պէտք է տանջել մեր միտքն անօգուտ,
Մարդիկ այդպէսով դառնում են անգութ:
Նայիր աշխարհին քննադատօրէն,
Բայց միայն դատիր տրամաբանօրէն.
Աստուած չէ երբէք աշխարհն անիծել,
Այլ դաժան կեանքը մարդն է ստեղծել:
Թող մարդիկ իրանք զուր չը գանգատվեն,
Ինչ ստեղծեցին, այն թող վայելեն»:

«Միայն մեզ համար լոկ չեն սահմանված
Բնութեան օրէնքներն՝ անգութ համարված:
Ունեցիր դու միշտ միտք խորաթափանց,
Հոգեբանօրէն վերլուծիր մարդկանց:
Աշխարհն է մի բեմ, փուչ և անցաւոր,
Որտեղ ապրել են մարդիկ բիւրաւոր.
Բայց այժմ նրանց հետքն անգամ չը կայ,—
Այսպէս եկել է, այսպէս էլ կ'երթայ:
Այսպէս անհամար մարդիկ հող դարձան
Եւ կեանքի բեմից իսպառ չքացան»:

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն.

Կանգնած էի սարի լանջին,
Նայում էի դէպի վեր.
Հասնում էին իմ ականջին
Բնութեան թովիչ դալալներ:

Այնտեղ, բարձրում, սարի գլխին
Սէզ արծիւն էր սաւառնում,
Իսկ ներքեւում, սարի տակին
Զինջ առուակը՝ պար բռնում:

Հագել էին դաշտ ու հովիտ
Կանաչ զգեստ հոտաւետ.
Այն դարուն էր ծաղկափթիթ,
Մի վառ դարուն խնկաւետ:

Ես էլ էի ոտս դրել
Կեանքիս սիրուն դարնան մէջ
Եւ յոյսերս հեռուն ուղղել
Վառ կրակով մի անշէջ:

Բայց բնութեան վեհ դարունը
Ունի մի խաղ կրկնվող,
Իսկ իմ կեանքի այդ շրջանը
Չէ այլ անդամ հորոգվող:

ԵՍ ԿԱՐԾՈՒՄ ԵՄ ԻՆՁ ՄԻԱՅՆԱԿ.

Երբ շրջում եմ մեծ քաղաքներ,
Կեանքով լեցուն, բաղմաբնակ,
Կամ ամայի աւերակներ՝
Միշտ կարծում եմ ինձ միայնակ:

Երբ ընկնում եմ խնձոյքի մէջ,
Ուր հիւրեր կան բաղմաբանակ,
Եւ ուր խինդն է, կարծես, անվերջ՝
Ես կարծում եմ ինձ միայնակ:

Երբ մտնում եմ հայոց վանքեր,
Թէ ճոխ ու շէն, թէ աւերակ,
Պաշարում են ինձ սև մտքեր՝
Ես կարծում եմ ինձ միայնակ:

Կ Ե Ա Ն Ք Ի Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ը.

Ա՛խ, տուէք ինձ թուղթ ու գրիչ՝
 Կեանքը գրի անցնելու
 Բանաստեղծի մի ոյժ դիւթիչ՝
 Կեանքը մարդկանց ցոյց տալու:

Մի կողմ նայէք,—ուրախութիւն
 Եւ անտարբեր, անհոգ կեանք,
 Իսկ միւս կողմում՝ վիշտ, տխրութիւն
 Ու դառնագին տառապանք:

Եւ երբ կեանքը մոայլ գոյնով
 Երևում է մեր աչքին,
 Այն ժամանակ նրա տեղով
 Վշտանում է մեր հոգին:

Վ Շ Տ Ա Լ Ի Ս Ի Ր Տ.

Սիրտս լցվեց վշտերով,—
 Նա է այժմ վշտալի.
 Սիրտս լցվեց վէրքերով,—
 Նա է այժմ վիրալի:

Ի Մ Վ Ի Ճ Ա Կ Ը.

Դարձեալ նոյն գիշեր,
Դարձեալ նոյն վիճակ,
Անցեալի յուշեր—
Դառը, դժնդակ...

Սահում են, թռչում
Կեանքի անիւններ
Եւ անհետ կորչում
Թանկագին ժամեր:

Եւ դո՛ւ, բնութիւն
Ամենակարող,
Տո՛ւր բացատրութիւն
Մտքիս որոնող:

ԿԵԱՆՔԻ ՈՎԿԻԱՆՈՍԸ.

Կեանքի անհուն ովկիանոսում
Ալիքներն են անվերջ հոսում,
Ուր լողում են բախտաւորներ
Եւ միշտ խեղդվում շատ թշուառներ:

Հ Ա Յ Ո Ւ Ս Ո Ւ Յ Ի Չ.

Անբախտ ազգի դու, հէգ կը թիչ,
Բաղձաչարչար հայ ուսուցիչ,
Դէմքով նիհար, միշտ տխրամած,
Լուռ տանջվում ես՝ մտքով լարված:

Եթէ կարգաս գրքեր հին—նոր,
Քեզ կը կանչեն խելացնոր.
Որպէս «գրքից խելագարված»՝
Դու կը լինես միշտ հալածված:

«Հայ վարժապետ» քեզ կը կանչեն,
Մինչ գերեզման քեզ կը տանջեն.
Կը լինես «ծակ փիլիսոփայ»,—
Յուրտ ու տաքի միշտ ենթակայ:

Հագիր հին շոր և ոչ թէ նոր,
Քաղցած անցրու դու ամեն օր.
Պէտք է ապրել ոչ լոկ հացով,—
Հայն այդ գիտէ ճարպիկ խելքով:

Մէջքիդ կպած ստամոքսով,
Դիշեր—ցերեկ հացի հոգսով,—
Ունես դու միշտ դատարկ գրպան,
Ուր մկներն են լոկ պահապան:

Թէպէտ լինես դու շատ գիտուն,
Չես ունենայ հանգիստ մի տուն,—
Դիւիդ համար հանգիստ անկիւն,
Որտեղ գտնես քաղցր մի քուն:

Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Գ Ե Տ Ա Կ.

Տխուր գետնիդ իմ հայրենի,
Վազիր դէպ' ծոց քո մայրենի.
Հանիր կոհակ, վազիր առաջ
Եւ տար քեզ հետ սրտիս հառաչ:

Ս Ո Ս Կ Ա Լ Ի Ձ Մ Ե Ռ.

Մի ցուրտ ձմեռ վրայ հասաւ...
Մեր մտքերը սառեցին.
Կեանքը մեղնում դադար առաւ
Եւ սրտերը մարեցին:

Խոր քուն տիրեց մեր ուղեղին,
Թմրութիւնը մեզ պատեց,
Եւ մեր կեանքի զարնան ժամին
Ամրութիւնը մեզ յաղթեց:

Բայց ո՛ւր կորան մեր իղձերը,
Նախկին հուրը մեր արեան
Եւ ոսկեգոյն վառ յոյսերը,—
Երազները մանկութեան:

Ս. ռ քնարդ, արթնն հրգիչ,
Մեզ երգ ասա, տաքացրո՛ւ.
Վառիր դու մեզ երգով դիւթիչ
Եւ խոր քնից զարթնեցրո՛ւ:

Թո՛ղ բորբոքվի հուրը նորից
Մեր այս սառած մտքերում
Եւ թո՛ղ եռայ կեանքը նորից
Մեր սառցապատ սրտերում:

Ա Շ Խ Ա Ր Հ.

Աշխարհ, աշխարհ, ունայն աշխարհ,—
Արտասունքի մի աղբիւր.

Աշխարհ, աշխարհ, փշտ աշխարհ,
Տանջանքներդ են բիւր 'ի բիւր:

ՀԱՐՈՒՍՏՆ ՈՒ ԱՂՔԱՏԸ.

Մի օր երգիչը իր տաւիղն առաւ,
Գնաց՝ հարստի դռան կանգ առաւ...
Ապա երկիւղով մտաւ ներս, կանգնեց,
Խփեց քնարին և երգել ուզեց.
Դեռ նոր լարերը գողտրիկ հնչեցին,
Երգչին կոպտութեամբ դուրս վռնդեցին:

Նա կոտրած սրտով այդ փողոցն անցաւ,
Մի գեղեցկուհու դռան մօտեցաւ.
Երգեց վշտագին և սրտամորմոք,
Բայց, աւանդ, գտաւ մի հայեացք անհոգ...
Նա այդ վարմունքից սաստիկ վրդովված՝
Վհատ քայլերով հեռացաւ, գնաց:

Ապա մօտեցաւ աղքատի դռան,
Մի վստահ հայեացք պաշարեց նրան...
Անբերկիւղ անցաւ անշուք դռնակից՝
«Խեղճին» անելու իրան վշտակից.
Բակում հանդիպեց նա խեղճ աղքատին,
Պատրաստ լսելու իր վշտոտ երգին:

Երգիչը երգեց,
Աղքատը լսեց:

Երբն էր մեղամաղձ և յուսակտուր,
Աղքատին թւաց անչափ քաղցրալուր.
Երբ լսեց նրա երգի դայլայներ՝
Յիշեց իր կեանքի ծանօթ վայրկեաններ.
Սիրեց նա երգչին, նրան փայփայեց,
Ոչինչ նրանից նա չը խնայեց:

Երգչի տաղանդը նա գնահատեց
Եւ իր վարմունքով նրան խրատեց.
«Չը դիմել անգութ հոգով աղքատին,
Այլ միշտ սրտաբաց հոգով հարստին»...
Երգչն աղքատից անչափ գոհ մնաց
Եւ ուրախ սրտով հեռացաւ, գնաց:

Խեղճ քնարերգուն մի լաւ խրատվեց,
Նոր այդ ժամանակ միայն ըմբռնեց.
«Հարուստն է հարուստ միայն իր փողով,
Իսկ հէգ աղքատը՝ սիրազեղ հոգով»:
Երգվեց՝ չը դիմել երբէք հարստին,
Այլ միշտ սրտաբաց, թշուառ աղքատին:

1902 թ.

Ո Ի Ս Ս Ն Ո Ղ.

Քանի նա դեռ ուսանող էր,
Ազնուութիւն սերմանող էր.
Բայց երբ մտաւ նա ասպարէզ,
Պաշտել սկսեց գծուծ իր «ես»:

Հպարտ—հպարտ նա քայլելով
Եւ իր անձը միշտ շոյելով՝
Ման էր գալիս ուսանողը,
Շլացնելով իր չորս կողմը:

«Ուսանող եմ»,—ասում էր նա,
Երբ հարցնէին, թէ ո՞վ է նա,—
«Իդէալների միշտ անձնատուր.
Այս է ձերքը մեր ընատուր»:

Ահա մտաւ նա ասպարէզ.
Բայց սկզբից խեղճը, կարծես,
Տեղ է փնտրում հանգստութեան,
Ուր գործելու կար լայն շրջան:

Թռան նրա վեհ իդէալներ,
Եռուն կեանքի մեծ խոստումներ,
Հանգաւ նրա հուր—եռանդը
Եւ նա դարձաւ նոյն սոսկ մարդը:
1889 թ.

ՈՒՍԱՆՈՂԻ ՏԱՊԱՆԱԳԻՐԸ.

Մեռար և դճւ, ով ուսանող,
Դեռ կեանքի մէջ ոտ չը դրած
Եւ գիտութիւն, լոյս սերմանող
Իդէալներդ չ'իրագործած:

Քո վրայ էր ազդիդ յոյսը,
Ծնողներիդ սին ապագան,
Բայց մահն անգուլթ մարեց լոյսը
Եւ մի հոգի անզուգական:

Անքուն հոգիդ գերեզմանից
Միշտ կը լսի ողբ, սուգ ու լաց
Եւ կ'ողբակցի իր տապանից,
Եթէ իրօք նա չէ մեռած:

1889 թ. Երեւան:

Կ Ե Ա Ն Ք Ի Ա Ն Ի Ի Ը.

Սահում է, գնում,
Մեր կեանքի անիւ,
Երբէք չի յոգնում
Եւ տալիս հաշիւ:

Նա միշտ անսայթաք
Պտոյտ է գալիս,
Իսկ մենք լուսնի տակ
Մեր վիշտն ենք լալիս:
1889 թ.

Մ Տ Ա Ծ Մ Ո Ի Ն Ք.

Պիշեր—ցերեկ մտածելով՝
ես իմ օրերն եմ անցնում
եւ իմ անդօր, թոյլ ոտերով
կեանքի շաւղով ընթանում:

Դեռ ես անփորձ մի պատանի,
կեանքի էջեր չը թերթած՝
Անճոատուր եմ ես կոյր բախտի,
Աչքս նրան սեեռած:

Բայց քմահաճ այդ կոյր բախտը
Անողորք է մշտական.
Թէ որ դարձրեց նա իր դէմքը,
Էլ մի սպասիր յաւիտեան:

1893 թ. Մոսկվա:

Բ Ա Խ Տ.

Ո՛հ, անդուլթ բախտ, դո՛ւ, փոխվող կին,
Արդեօք ի՞նչ եմ արել ես քեզ,
Որ իմ կեանքը պերճ, թանկագին
Դարձրիր վշտի ծով փրփրադէզ:

Կեանքի բոլոր շրջաններում
Անդթօրէն ինձ տանջեցիր,
Եւ մինչեւ իսկ մօրս գրկում
Սիրտս վշտով խոր խոցեցիր:

Մտայ թէ չէ այս փուչ աշխարհ,—
Տառապալից մի ասպարէզ,
Չ'ուրախացայ գէթ բաւարար,—
Ինչո՞ւ անբախտ ծնվեցի ես:

Չէ, չը փայլեց ջերմ արեւը
Գէթ մի անգամ խեղճիս վրայ...
Կարձեւ, մեր այս երկրի Տէրը
Այդ վիճակեց ինձ անխնայ:
1889 թ.

Ս Ր Տ Ի Ս Խ Ո Յ Հ.

Սերտս խոցվեց սաստիկ ուժգին
Խոր խոցերով վշտագին.

Ես լալիս եմ սրտիս խորքից՝

Ազատվելու այդ վերքից:

1890 թ.

ՀՈԳԵԿԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿ.

Ո՛հ, հեծում է դժբախտ հոգիս
Անհաւասար մի կուռում,
Երբ նայում եմ յոյսի աստղիս,
Որ փայլում է շատ հեռում:

Պատահում են վշտի ժամեր,—
Գոռ փոթորիկ հոգեկան,
Կտրատվում են սրտիս թելեր
Ներքին կուռում մոլեկան:

Այդ ժամանակ ես փնտրում եմ
Առանձնութեան խուլ տեղեր,
Կամ թէ մէկին ես յայտնում եմ
Իմ անհանգիստ, գոռ վշտեր:

Աշխատում եմ այդ միջոցով
Վանել հեռու իմ վշտեր.
Բնական է, որ այդպէսով
Խաղաղվում են մեր սրտեր:
1890 թ.

Մ Ա Տ Ա Ղ Օ Ր Ե Ր.

Աւանդ, անցան մատաղ օրեր,
Որքան անոյշ, որքան քաղցրիկ,
Երբ դեռ ևս այս բիւր ցաւեր
Չէին գրել սրտիս կնիք:

1890 թ.

Ա Ն Յ Ո Ի Ս Ո Ի Թ Ի Ի Ն.

Այս բիրտ աշխարհում մենք տեղերելով՝
Մտածում ենք, թէ ապրելն է իզուր,
Երբ մեր յոյսերը դերև ելնելով՝
Թռչում, գնում են, չը գիտենք, թէ ուր:

Մենք յուսահատված այդ հանգամանքից՝
Այս ճոխ աշխարհն ենք ունայն համարում,
Որ մեր ոսկեգոյն անթիւ յոյսերից
Գէթ քչերն էլ չեն իրականանում:

Իզուր ենք մենք միշտ մեզ հանգստացնում,
Մռայլ մտքերը հեռու մղելով.
Այն, իզուր ենք մեզ մխիթարում,
Կեանքի ծովի մէջ անվախ լողալով:

Որքան ապրում ենք, այնքան համոզվում,
Որ ունայն է մեր համայն բնութիւն.
Ծանր մտքերի մէջ ենք մենք սուզվում,
Ունայն կարծելով և՛ մեր գոյութիւն:

1890 թ.

ՄԵԾ ՄԱՐԴԿԱՆՅ ԴՐՎԱԾՆԵՐԸ.

Ամեն անգամ, երբ կարդում ենք
Մենք մեծ մարդկանց գրվածներ,
Այն ժամանակ մեզ կարծում ենք
Նրանց նման գրողներ:

1891 թ.

Գ Ր Ի Չ.

Կոտրվիր, գրին,
Թէ երգ հմայիչ
Չես կարող գրել,
Սրտեր հմայել:

Կոտրվիր, գրին,
Թէ երգ գրաւիչ
Չես կարող գրել,
Սրտեր գրաւել:

Կոտրվիր, գրին,
Թէ տողեր թովիչ
Չես կարող գրել
Եւ սրտեր գերել:

Կոտրվիր, գրին,
Թէ տողեր գիւթիչ
Չես կարող գրել,
Մաքերին տիրել:

Կոտրվիր, գրին,
 Եթէ կախարդիչ
 Ձեռն կարող գրել,
 Սրտեր կախարդել:

Կոտրվիր, գրին,
 Եթէ զմայլիչ
 Ձեռն կարող գրել
 Եւ սրտեր փխրել:

Կոտրվիր, գրին,
 Եթէ հրապուրիչ
 Ձեռն կարող գրել,
 Սրտեր խորտակել:

ՀՕՐՍ ՎԵՐՁԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ.

Տուեց համբոյր վերջին անգամ
 Իմ հարազատ ծնող հայր...
 Ես իւր գնամ, իրտեղ մանգամ,
 Բանտ է աշխարհն ինձ համար:

Ես այն օրից թափառում եմ
 Անօթեան թռչնի պէս.
 Օտար երկրում տեղեկում եմ,—
 Կեանքս արդէն եղաւ կէս:

Դեռ չեմ գրել ես տուն ու տեղ
 Ընտանեկան յարկի տակ,
 Թափառում եմ անտուն—անտեղ
 Անհրաժեշտ երկնի տակ:

1900 թ. Թեհրան:

Հ Ո Գ Ո Ի Հ Ա Յ Ե Լ Ի Ն.

Անվերջ դառը մտածմունքներ
Եւ լուռ, անքուն, ժանտ գիշերներ
Ընկերներս են միշտ, շարունակ՝
Լի տխրութեամբ մեծաքանակ:

Սիրտս է տխուր և վշտահար,
Դէմքս՝ մռայլ և դալկահար.
Ո՛հ, իմ սիրտը դու մի՛ քննիր,
Դէմքիս վրայ նրան փնտրիր:

Դէմքն է հոգու պարզ հայելին,
Այնտեղ գտիր քո ուղածին.
Միշտ նայելով մարդու դէմքին՝
Այնտեղ կարդա նրա հոգին:

Վ Շ Տ Ա Լ Ի Օ Ր Ե Ր.

Թող այս վշտալի,
Դառնագին օրեր
Լցնեն թունալի
Կեանքիս բաժակներ,—
Դնեն իմ սրտին
Կնիք վշտաբեկ,
Բայց իմ վեհ հոգին
Ձիւ Լքի երբեք:

Հ Ո Փ Ե Կ Ա Ն Պ Ա Յ Ք Ա Ր .

Եւ մի սփոփիր, եղբայր, բայց թող,
թող իմ սիրտը վշտանայ.

Ձը կայ կեանքում մի վեհ կոթող,
Որով սիրտս հիանայ:

Ձէ, այլ ես չեմ երազում
Ապրել հանդիստ, փառաւոր,
Այլ «յաղթել» եմ ես լոկ ուզում
Իմ վշտերին բիւրաւոր:

Եւ այսուհետ թող փոթորկվեն
Իմ վշտերը մոլեգին,
Հեծեն, գոռան, իրար զարկվեն
Եւ խռովեն իմ հոգին:

Սակայն փոյթ չէ. որոշեցի
Կուի դուրս գալ նրանց հետ,
Կուով միայն վճռեցի
Չարդել նրանց մինչ անհետ:

ԵՍ ՇԱՏ ՏԵՂԵՐ ԹԱՓԱՌԵՑԻ.

Ես շատ տեղեր թափառեցի
Իմ չար բախտից հալածված,
Ամեն տեղ էլ հանդիպեցի
Թշուառութեան ծովացած:

Մինչև այդօր կարծում էի,
Միայն ես եմ միշտ տանջվում.
Անգութ վշտից, չը գիտէի,
Որ քչերն են ազատվում:

Ով սառնասիրտ կարծում է, թէ
Միայն ինքն է միշտ տանջվում,
Չար վշտերից, նա չը գիտէ,
Շատ քչերն են ազատվում:

Մի վհատվէք, տանջվող սրտեր,
Հոգի առէք, ապրեցէք.
Հեռու մղէք ձեր թոյն վշտեր,—
Նրանց իսպառ մոռացէք:

Այս աշխարհը մեղ չի մնայ,—
Մենք հիւր կը գանք ու կ'երթանք.
Կեանքը կը գայ ու կը գնայ,
Որպէս մահի նախերգանք:

1901 թ. Բորժոմ:

Կ Ե Ա Ն Ք Ի Փ Ո Ր Ձ Ը .

Կրել կեանքի մէջ անվերջ տանջանքներ,
Տանել նենգ մարդկանց խաբեբայութիւն,
Վայելել յաճախ անթիւ զրկանքներ,—
Սա է համարվում մեծ փորձառութիւն:

Դիմանալ յաճախ քաղցի—ծարաւի,
Տանել նենգ մարդկանց անարդարութիւն,
Ենթարկվել նրանց ծաղր ու ծանակի,—
Սա է համարվում մեծ փորձառութիւն:

Տանել նենգ մարդկանց դաւեր ու խաղեր,
Կրել հալածանք և շատ նեղութիւն,
Անցնել յուսահատ, թախծալի ժամեր,—
Սա է համարվում մեծ փորձառութիւն:

Կոյր բախտի ձեռքին լինել խաղալիք,
Կրել վիշտ, թախիծ, կեանքի դառնութիւն,
Վտանգի ժամին լինել դասալիք,—
Սա է համարվում մեծ փորձառութիւն:

Թողնել տուն ու տեղ և սիրելիներ,
Շքեղ բնութիւն, կապուտակ երկինք,
Անուշ օդ ու ջուր, վճիտ աղբիւրներ,
Լեռներ ու ձորեր,—քաղցր հայրենիք:

Այսպէս աւամայ թողնել ամեն ինչ,
Վարել պանդուխտ կեանք, կրել անձկութիւն,
Կեանքի զրկանքներն համարել ոչինչ,—
Սա է համարվում մեծ փորձառութիւն:

Թողնել հայրենի գեղ դաշտ ու արօտ,
Դիմել հեռու տեղ, դէպ' պանդխտութիւն,
Քաշել սիրելու աղեկէզ կարօտ,—
Սա է համարվում մեծ փորձառութիւն:

Լինել կեանքի մէջ հէզ թափառական,
Զ'ունենալ դադար և հանգստութիւն,
Բախտից հալածված, ինչպէս ուրուական,—
Սա է համարվում մեծ փորձառութիւն:

Զ'ունենալ կեանքում գէթ մի կարեկից,
Որ պարապ դէպքում գտնէր քեզ մի գործ,
Կամ վշտի ժամին լինէր վշտակից,—
Սա է կեանքի մէջ համարվում մեծ փորձ:

Վարել ամուրի, մի ցուրտ, դաժան կեանք
Եւ սիրոյ համար թափել արցունքներ,

Նրա պատճառով կրել շատ տանջանք,
Սրանք են կոչվում կեանքի մեծ փորձեր:

Հալ ու մաշ եղած՝ քաշել չարքաշ կեանք,
Ժանտ հիւանդութիւն, անաշուղ գործեր,
Դրանց հետ կապված անվերջ տառապանք,
Սրանք են կոչվում կեանքի մեծ փորձեր:
1902 թ. Թիֆլիս:

ԽՈՐՏԱԿԱԾ ՍԻՐՏ.

Աւեր շէնքից ինձ մի բեկոր
Անգթաբար մերժեցին...
Խղճուկ սիրտս կտոր-կտոր՝
Հիմնայատակ արեցին:

Ա՛խ, այն օրից վշտոտ սիրտս,
Արեան մի մեծ ծով դարձած,
Կաշկանդել է ուշ ու միտքս,
Սիրոյ վէրքից խորտակված:

Իմ վէրքերը սիրոյ խոցից
Այնքան արագ բազմացան,
Որ երգերս նրանց համից
Այսպէս սաստիկ դառնացան:

Որի՞ն պատմեմ ես անսահման
Եւ բազմաթիւ իմ վշտեր.
Որի՞ն պատմեմ ես անդարման,
Անբուժելի իմ վէրքեր:

Ո՞րտեղ գտնեմ սիրտ զգայուն,—
Ականջ դնի երգերիս,
Դարման անի և՛ քայքայուն,
Անբուժելի վէրքերիս:

1902 թ. Թիֆլիս:

Գ Ա Ր Ո Ի Ն.

Գարունը եկաւ,—ամեն ինչ ծաղկեց,
Բայց նա վերաւոր սիրտս չը սփռփեց.
Տեսան, խնդացին կենսութեան մարդիկ,
Միայն ուրախ չեն բախտի խորթ որդիք:

Իմ գլխի վերև՝ ջինջ երկնակամար.
Այնտեղ արևը փայլում է պայծառ.
Բայց նա չէ փայլում, կարծես, ինձ համար
Ինչո՞ւ է արդեօք սիրտս վշտահար:

Կանաչ պարտէզում սոխակն է երգում,
Բայց նրա երգն էլ ինձ չէ սփռփում.
Կարծես, ինձ ոչինչ սփռփելու չէ.
Զը գիտեմ, ինչո՞ւ սիրտս ուրախ չէ:

1901 թ. Հաղպատ:

Գ Ե Ր Ե Զ Մ Ա Ն Ա Տ Ա Ն Ը.

Մի լուսնկայ պարզ գիշեր էր,
Շուրջս խաղաղ ու հանգիստ.
Կապոյտ ծովում մեղմ լողում էր
Արծաթ լուսինն անհանգիստ:

Լուսնի լուսով փայլում էին
Ընդ միշտ հանգած շիրիմներ.
Նրանց վրայ քայլում էին
Գիշերային ոգիներ:

Նրանց մէջ էր իմ սիրուհին,—
Ես կամեցայ մօտենալ.
Սակայն նրա վեհ տիրուհին
Նշան տուեց հեռանալ:

Նա ինձ թւաց մի ուրուական,
Դէմքով գունատ, վշտահար,—
Գիշերային թափառական,
Լուռ վայրերի սիրահար:

Խորհրդաւոր այդ լուռ ժամին
Սաստիկ երկիւղ ինձ պատեց.
Բայց մի ցնցում նոյն վայրկեանին
Ինձ վտանգից ազատեց:

1900 թ. 26-ն օգոստոսի.
Երեւան:

ԽՈՐՏԱԿՎԱԾ ՅՈՅՄ.

Ես վառ յուսով ձգտում էի
Իմ դրութիւնից բարձրանալ,
Եւ ողջ ուժով ուղղում էի
Ազատ կեանքի տիրանալ:

Բայց ասպարէզ ինձ վիճակվեց,
Որպէս անջուր անապատ.
Ձգտումներս ուղին փակվեց,
Ինչպէս մի սերմ փշապատ:

Ազատ կեանքս, ո՛հ, կաշկանդված,
Ես լողում եմ «վիշտ» ծովում.
Մի թռչուն եմ ես բանտարկված
Իմ անազատ վանդակում:

Մենք չենք կարող ընդդիմանալ
Ինչ որ մեզ է վիճակվում,
Եւ օձ-վշտից շուտ հեռանալ,
Երբ նա մեզ է հանդիպում:

1895 թ. 16-ն նոյեմբերի.
Բորժոմ:

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՀՍՍԱԿ.

Կար ժամանակ, որ ես էլ,
Իղէալներով տողորված,
Ուղում էի կեանք մտնել,
Վառ յոյսերով բորբոքված:

Եւ այդպէս էլ ես մտայ
Կեանքի փշոտ ասպարէզ,
Ուր սկզբից հէնց գտայ
Տառապանքի մի մեծ դէպ:

Ողջ ոյժերս լարեցի՝
Կուեի ահեղ, քաջայոյս,
«Մուր գիշերին», ասեցի,
«Կը յաջորդէ արշալոյս»:

Սակայն իմ այդ յոյսերը
Նմանում են նաւակի,
Որին կեանքի յոյգերը
Ընդհարվում են շեշտակի:

Իսկ իմ նաւակն անվեհեր
 Լողում է կեանք—ծովի մէջ,
 Ուր կատաղի ալիքներ
 Մռնչում են միշտ, անվերջ:

Բայց տարիներն անցնելով՝
 Անցնում են և իմ ոյժեր,
 Իրանց հետը տանելով
 Եւ բոցավառ, իմ յոյսեր:

1898 թ. 7-ն հոկտեմբերի

Երեւան:

Ա Ն Տ Ա Ր Բ Ե Ր Ո Ի Թ Ի Ի Ն.

Ասէք, ի՞նչ փոյթ ուրիշներին,
 Թէ մենք տանջվենք անարդար.
 Ասէք, ի՞նչ հոգ անսիրտներին,
 Թէ վշտանանք անդադար:

Կեանքի կռիւ ասպարէզում
 Մարդն՝ անձնատուր իր եսին,
 Տանջանքներով այրում, կիզում,
 Խորովում է միշտ միւսին:

Ով որ վշտով չի համակվել
 Եւ անհոգ է՝ ապրել միշտ,
 Ով իր կեանքում վիշտ չի կրել,
 Նա չը գիտէ, ի՞նչ է վիշտ:

Ասէք, ի՞նչ փոյթ անհոգներին,
 Թէ մենք ժտնենք գերեզման.
 Ասէք, ի՞նչ հոգ անսիրտներին,
 Թէ մենք մեռնենք յաւիտեան:

1899 թ. 15-ն յունիսի.
 Երեւան:

ՄԻ ԶՈՅԴ ԱՐՅՈՒՆՔ.

Մի զոյգ արցունք ես քամեցի
Քո սէգ, հպարտ աչերից.
Հանգստանալ ես ուղեցի
Քո պատճառած վշտերից:

Զը կարծես, թէ անգութ էի,
Որ ես այդպէս արեցի.
Այլ, իմացիւր, խոցված էի,
Որ ես այդպէս վարվեցի:

Դարձաւ ինձ այն ծանր մի վիշտ,
Որ դու ինձնից հեռացար.
Սորտակելով կեանքս ընդ միշտ,
Դու ինձ իսպառ մոռացար:
1900 թ. Թէհրան:

Դ Է Պ Ի Դ Է Ա Լ Ն Ե Ր.

Տուէք թեւեր, որ սլանամ
Իդէալների վեհ աշխարհ,
Իդէալական որ ես դառնամ,—
Հէգ մարդկութեան բարերար:

Կեանքն է զծուծ և զզվիլի,
Մարդիկ՝ դաճած, նիւթապաշտ,
Բամբաստասէր անպատմելի
Եւ միմեանց հետ միշտ անհաշտ:

Եւ քանի որ դեռ չէ անցել
Կեանքիս սիրուն, թարմ գարուն,
Տուէք միջոց խոր թափանցել
Իդէալների մէջ եռուն:

Ես նրանցով կ'ուզեմ ապրել
Եւ յազեցնել իմ իղձեր,
Նրանցով էլ կեանք ներշնչել
Եւ ազատել շատ անձեր:

1898 թ. 30-ն հոկտեմբերի.
Երևան:

Հ. Ղ. ԱԼԻՇԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ.

Մեռանք և դու, ծեր նահապետ,
Հայ դպրութեան հսկայ վարպետ.
Բայց վաստակդ չէ աննշան,
Ո՛վ դու Ղևոնդ Հայր—Ալիշան:

Ո՛հ, չքացար, հայ դրական,
Հսկայ տաղանդ անդուգական.
Բայց քո գործը չէ աննշան,
Ո՛վ դու Ղևոնդ Հայր—Ալիշան:

Մահը խլեց, ո՛հ, քեզ ընդ միշտ
Եւ պատճառեց մեզ ծանր վիշտ.
Բայց քո մահը չէ աննշան,
Ո՛վ դու Ղևոնդ Հայր—Ալիշան:

Աւերակի դու, հէգ երգիչ,
Ընդ միշտ լռեց երգդ դիւթիչ.
Բայց բանաստեղծ չես աննշան,
Ո՛վ դու Ղևոնդ Հայր—Ալիշան:

Դու, անձանձիր հայ հնախօս,
Այժմ դարձար ընդ միշտ անխօս.
Բայց հնագէտ չես աննշան,
Ո՛վ դու Ղևոնդ Հայր—Ալիշան:

Ո՛հ, սլացար, քան հայկաբան,
Եւ հնախոյզ ատենաբան.
Բայց հայագէտ չես աննշան,
Ո՛վ դու Ղևոնդ Հայր—Ալիշան:

Ո՛հ, ննջեցիր, ծեր նահապետ,
Մխիթարեան ժիր վարդապետ.
Բայց հայ ուրբի չես աննշան,
Ո՛վ դու Ղևոնդ Հայր—Ալիշան:

Դու կանգնեցրիր քեզ մի արձան,
Որ կը լինի մեզ յուշարձան.
Անմահութեան անդ քեզ նշան,
Ո՛վ դու Ղևոնդ Հայր—Ալիշան:

Թող սաւառնի՜ անմահ հոգիդ
Եւ խունկ ծխեն յիշատակիդ.
Անմահութեան անդ է նշան,
Ո՛վ հանճարեղ Հայր—Ալիշան:

Ես համակված անհուն վտու՛մ
Երգ հիւսեցի տխուր սրտով.
Արդ ձօնում եմ երգս աննշան
Յիշատակիդ, Հայր—Ալիշան:

1901 թ. 17-ն նոյեմբերի.

Թիֆլիս:

Ք Ո Ւ Ն.

Այն, ինչ կը լինէր, որ վշտի ժամին,
կեանքից վերացնող ինձ մի քուն պատէր
եւ իմ անդաման, անվերջ ցաւերին,
Որպէս բալասան, մի դարման անէր:

Հէզ անցորդ եմ ես անցաւոր կեանքում,
Քմահաճ բախտի դժբախտ խաղալիք.
Մտքով շրջում եմ ես միշտ տիեզերքում,
Ուզում եմ գտնել մեր կեանքի գաղտնիք:

Նայելով մանկան՝ մտածում եմ ես,
«Մի լար, դու, մանուկ, ժամ չէ քեզ լալու»
Քո անմիտ կեանքում դեռ շատ կը ստիպվի
Ծանր հոգսերից խոր լաց լինելու»:

«Կեանքի խաղերին անգէտ քո հոգին
Լալիս է այժմ չը հասկանալով.
Կը գայ ժամանակ, և այն վշտագին,
Երբ լաց կը լինի միշտ հաշիւ տալով»:

1901 թ. Սանահին

Ք Ո Վ Ի Շ Տ Ը.

Ես կարդում եմ քո ճակատին
Հոգուդ դառը փոթորիկ.
Վիշտդ մօտ է և իմ սրտին,—
Ես կրել եմ նոյն մրրիկ:

Անգուլթ բախտի դառը հարված
Դրեց դէմքիդ իր կնիք,
Որտեղ այժմ սիրտս լարված
Գտնում է մի խոր գաղտնիք...

Էլ չեմ տեսնում ես քո դէմքին
Նախկին գոյնը այտերիդ.
Քոթորկված է հոգիդ ուժգին,
Չը կայ փայլը աչքերիդ:

Չը կայ ժպիտ մտերմական,
Քո այդ վշտերն ամբողջ.
Չը կայ և սէր պլատոնական,
Քո այդ կեանքը նորոգող:

Բայց մի լինիր դու յուսահատ,
Այլ նմանի՛ր մեր Փրկչին.
Գուցէ քո այդ կեանքը վհատ
Մի նիւթ կը տայ քո երգչին...

1903 թ. Թիֆլիս:

ԿԵԱՆՔԻՍ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ.

Երբ որ եկաւ կեանքիս զարուն,
Ես ծաղկեցի ինչպէս վարդ,
Որ կազմում է այնքան սիրուն
Ծաղկանոցի չքնաղ զարդ:

Երբ որ եկաւ կեանքիս ամառ,
Դարձայ հասուն, պաղաւտ.
Աշխատեցի ես միշտ յամառ՝
Լինել աղգիս օգտաւէտ:

Սակայն հասաւ կեանքիս աշուն,
Թառամեցի ես արդէն.
Այդպէս թօշնեց վարդը նախշուն,
Երբ որ հասաւ իր վաղէն:

Կը գայ նաեւ կեանքիս ձմեռ,
Ես կը մտնեմ հողի տակ.
Չը կայ ոչինչ երկրում անմեռ,—
Հողն է վերջին յիշատակ:

Կը գայ նորից մի վառ զարուն,
Կը բողբոջի մի նոր վարդ.
Սակայն, աւանդ, այդ նոր տարուն
Ես կը լինեմ ննջող մարդ:

Ինձնից յետոյ կեանքը զարձեւալ
Պտոյտ կը գայ իր շաւղով.
Նա, կարծես, թէ չ'ունի անցեալ,
Ընթանում է այդ կարգով:

Թէպէտ ննջեմ անզարթ քնով
Խոնաւ ու սառ հողի տակ,
Բայց ես կ'ուզեմ կեանքիս գնով
Թողնել բարի յիշատակ:

1902 թ. Թիֆլիս:

Մ Ա Հ Ի Յ Ս Յ Ե Տ Ո Յ.

Թէ չքանամ, անհետ կորչեմ
Այս աշխարհից յաւիտեան,
Իմ երկերում ես դեռ կ'ապրեմ,
Որպէս նշան գոյութեան:

Թէ չէք գտնի այս աշխարհում
Գերեզմանիս հետքն անդամ,
Դուք վնտրեցէք իմ երկերում,
Ես ձեր աչքին կ'երեամ:

Երկն է որպէս մի հայելի
Հեղինակի մտքերի,
Հեղինակը թէն չը կայ,
Բայց նա նրան ցոյց կը տայ:

1904 թ. Եկատերինսոլար:

Ա Ի Ա Ն Դ.

Անհուն վշտի զգացմունքով
Իմ երկերը գրեցի
Եւ նրանց մէջ ջերմ արցունքով
Խղճուկ սիրտս թաղեցի:

Ես թողեցի նրանց աւանդ
Մեր ապագայ սերնդին.
Ուր կը գտնի նա արձագանք
Իր տառապող, հէզ սրտին:

Երբ որ անվերջ տանջվող մտքեր
Իմ երկերը կը թերթեն,
Այնտեղ նրանց տխուր սրտեր
Արցունքներս կը գտնեն:

1904 թ. 25-ն մայիսի.

Եկատերինսոլար:

Վ Ե Ր Զ:

Յ Ա Ն Կ.

Գարուն	34
Մանկութիւն	35
Հայրենիքից հեռանալիս	36
Հսկայ ծառը.	37
Դեռի ափին.	38
Մեծ մարդկանց կեանքը.	39
Դիշերթիկ դպրոցից դուրս գալուց յետոյ	40
Ս. Գեորգի վանքում	41
Անցած օրեր	42
Պանդխտութեան մէջ	43
Իմ հրաժեշտը	44
Կեանքի ծովը	46
Յուզված սիրտս	47
Այդու մէջ	48
Իմ քնարին	49
Ամպամած երկինք.	50
Աղբիւրի մօտ	52
Սիրահարի յուշատեարից.	53
Օտարութեան մէջ.	54
Ես չեմ երգում	55
Վշտիս թոյնը	56
Ուսուցիչ	57
Մեռած կեանք	58
Հողանիւթիս քայքայումը	60
Տխուր մտածմունք	61
Հին տարի	62
Նոր տարի	63

Ունայնութիւն	34
Կ'ուզէի լինել մի շրջիկ հողի	35
Իմ թախիժը.	36
Իմ լացը	37
Ուսուցչի հրաժեշտը	38
Իմ սիրտը	39
Թոյլի տապանադիրը	40
Վշտիս բեռը	41
Յոյս	42
Ես հեռացայ հայրենիքից	43
Անհանգիստ հողի	44
Խելագարին	46
Կեանքի վերջալոյսը	47
Բախտի հալածանքը	48
* Նուէր օրիորդ Ա.ին	49
* Մեռած ընկերիս դագաղի առաջ	50
Գարուն	52
Ես կարծում եմ ինձ միայնակ	53
Կեանքի պատկերը.	54
Վշտալի սիրտ	55
Իմ վիճակը	56
Կեանքի ովկիանոսը	57
Հայ ուսուցիչ	58
Հայրենի գետակ	60
Սոսկալի ձմեռ	61
Աշխարհ	62
Հարուստն ու աղքատը	63
Ուսանող	65
Ուսանողի տապանադիրը	66
Կեանքի անիւր	67
Մտածմունք.	68
Բախտ	69
Սրտիս խոցը	70
Հոգեկան փոթորիկ	71
Մատաղ օրեր	72

Անյուսութիւն
 Մեծ մարդկանց գրվածները
 Գրիչ .
 Հօսի վերջին համրոյրը .
 Հոգու հայելին .
 Վշտալի օրեր .
 Հոգեկան պայքար .
 Եւ շատ տեղեր թափառեցի
 Կեանքի փորձը .
 Խորտակված սիրտ .
 Գարուն .
 Գերեզմանատանը .
 Խորտակված յոյս .
 Խանդավառ հասակ .
 Անտարբերութիւն .
 Մի զոյգ արցունք .
 Դէպ' իդէալներ .
 Հ. Դ. Ալիշանի յիշատակին
 Բուն .
 Բո վիշաղ .
 Կեանքիս եղանակները .
 Մահիցս յետոյ .
 Աւանդ .

(1889—1904 թ.)

Ba. - Im.

Ma. - To.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0323750

22.749

